

EL FET CASTELLER A L'OBRA DE JOSEP ALADERN (COSME VIDAL)

El que s'ha donat en anomenar el fet casteller, els castells, forma part de tot el conjunt d'activitats ben arrelades en el nostre poble. Per a entendre'ns, els castells són una manera com una altra de fer cultura. Vegem què diu el Congrés de Cultura Catalana: *"La creació popular de cultura ha estat un fenomen bàsicament rural pel simple fet, entre altres coses, que històricament la immensa majoria de la població ha estat població rural (i durant molts segles les mateixes ciutats tenien ben poques característiques "urbanes" en el sentit actual de la paraula). En el si del nostre poble, doncs, és on han aparegut i s'han desenvolupat les formes de relació, les institucions, els models d'expressió verbal, corporal i plàstica, els paradigmes de comportament, els mites de tota mena, etc."* (1). No és gens estrany, doncs, que un escriptor modernista, lligat a la terra i als costums populars, com fou el Josep Aladern, pseudònim literari de l'alcoverenc Cosme Vidal (1869-1918), es sentís atret pel fet casteller, pels castells, tan arrelats i coneguts a tot el Camp. Ultra això, cal considerar que Alcover es troba molt proper a una de les ciutats bressol dels castells, Valls, i que necessàriament el mateix Josep Aladern va estar, des de jove, immers en tot aquest món.

En l'època en la qual visqué i escrigué el nostre autor, finals del segle XIX i començaments del XX, era un costum extès per tot el Camp de Tarragona fer portar una colla de Valls (en alguns moments d'aquells anys ja n'hi havie dues) i ajudar, tota la gent del poble, a carregar i descarregar els pilars i les torres. Així, en cada vila els castellers vallencs es veien reforçats per castellers locals, els quals eren tan o més importants en la consecució de tota mena de castells. Ultra aquestes consideracions, hem trobat alguns antecedents fermament castellers, relacionats per Jordi Morant (2), els quals ens fan pensar que per tot el Camp era plenament extès l'art d'aixecar castells. Alcover no resta, ni molt menys, enrera. Jordi Morant ens diu: *"El 1789 cal cercar a l'ermita de la Verge del Remei d'Alcover un altre antecedent casteller. Allí un tal Cargol, amb l'ajut d'uns quants homes, va alçar un pilar de tres, i l'any següent, 1790, el pilar de quatre. Fou aleshores quan s'iniciaren les dites representacions a Valls"*. (3) Pàgines enllà de la *Història dels Castells* de l'escriptor tarragoní trobem una altra referència de l'antigor d'Alcover en qüestions castelleres. *"Referent a la manifestació de balls i cobles celebrat a Tarragona l'any 1687 i de la qual ja hem fer esment en un altre apartat hi ha una llista de músics de molts indrets catalans inscrits al certamen, i així no manquen tocadors de guitarra, flaviol i flauta. És curiós d'observar que només són tres els músics participants que anuncien actuar amb "lo grall de la gaita", i aquests són: "Cosme Huguet de Tarragona, Francesc Garcia de La Llacuna i Jaume Vendrell d'Alcover"*. (4) Ja hem vist, doncs, que els antecedents, tant en l'art de plantar castells com en el de tocar la gralla, de què compta Alcover no són pas mancats.

Anem, però, al ple estudi del tema d'aquest petit treball. I fem-lo per parts. D'entre l'extensa, relativament parlant, obra de Josep Aladern hem fet servir per aquest treball dos llibres: *Costums típics de la Ciutat de Valls* i *La Gent del Llamp*. Comencem per aquest darrer. *La Gent del Llamp* (5) és un conjunt de contes, publicats primer en dues sèries i després reeditats en un sol llibre l'any 1937. El títol del llibre,

de la sèrie de contes, deixa entreveure l'arrelament al nostre Camp de Tarragona (Gent del Camp, gent del llamp) de Josep Aladern. I no podria faltar-hi, de cap manera, una referència al fet casteller. Concretament, són dos els contes relacionats amb els castells: un de passada i l'altre plenament. El primer, "*L'inútil*", té només tres ratlles que parlin dels castells. Malgrat aquesta curtesa, ens és interessant, perquè remarca una de les característiques de les que hem dit abans: l'ajut que cada poble donava als castellers que venien d'una altra ciutat, generalment per la Festa Major. Escriu l'Aladern: "*Per la festa major l'hauríeu vist parar a segones del pilar de set, o a terços dels tres de nou, fort com una soca d'alzina i virolat com la closca d'una magrana.*" (6). El segon, titulat

"*L'amo del 'Pilar de cinc'*", ens narra una història força interessant. Hi trobem la rivalitat entre dues colles vallenques, la nova i la vella, l'esforç del casteller, tot superant la possibilitat humana, la tradició familiar, etc... Ultra això, ens explica la proesa d'un casteller vallenc al portar un pilar de cinc, parant a segons, de l'església a la Plaça dels Arbres, tot passant pel carrer de la Cort. El final, amb l'espenta del segon, el Ramon Coralí, a un pilar que, molts anys després, anava a repetir la seva proesa, és una mostra de l'esperit de lluita i superació casteller conjuntant amb l'amargura per les impossibilitats de l'edat. Hi trobem pàgines, encara que més valdria dir ratlles, doncs el conte té unes sis pàgines tan sols, d'un alt valor poètic.

El segon llibre, *Costums típics de la Ciutat de Valls* (7), fou, com el mateix autor fa constar a la portada, un *"treball premiat en lo Certamen de Valls de l'any 1894, ab un objecte d'art ofert per l'Ecm. Sr. D. Andrés A. Comerma"*, i publicat l'any següent, el 1895. Aquest llibre està dividit en quatre apartats: la ciutat, els castells, els balls i els gegants i l'àliga. En el capítol dedicat als castells hi ha tot el tractat científic del fet casteller, un estudi dels aspectes més importants de tot el món casteller, i, també, un testimoni històric dels castells de l'època. Comença així: *"Si heu estat may á la Festa Major d'alguna de les ciutats ó vilas del Camp, haureu admirat extasiats, sens donar-vos compte de com es possible tal cos, aqueixas colossals, atrevidas y elegants torres, quals pilastres son cossos humans y quals voltes y lligats, están construhits per musclosos y nervuts brasos quinas mans s'arrapen desesperadament, fent tremolar als cossos com si per baix els fonaments de l'edifici passés un devastador terratremol"*. Es tracta, doncs, d'una definició, si voleu massa sintetitzada o massa literària, del fet casteller, la seva geografia, el seu significat, les seves característiques, etc. No cal dir que la posició de literat davant el tema que adoptava el Josep Aladern en el primer llibre, es torna ara en una posició de crític-historiador. Estableix, seguint a altres predecessors seus, una teoria sobre el naixement dels castells. Encara que no passa de ser una simple teoria, una pura hipòtesi, val a dir que ha tingut alguns successors d'entre els historiadors castellers. Escriu el nostre autor: *"Corra com á bastant certa la tradició de que a mitjos del sigle XV, vingueren uns alarbs, una especie de companya de funambuls, quals exercicis meravellosos agradaren tan á la gent de la població que procurant imitarlos n'eixiren mestres. Desde llavors que's fan castells"*. Cosme Vidal, el nostre Josep Aladern, es mostra meravellat davant els castells. *"Descubrimnos devant d'aqueix espectacle, potser unich en lo mon, propi de titans..."* *"Entre tots els esports es potser lo mes atrevit i artistich"*. Per altra banda, reafirma varies vegades la seva idea de l'antigor dels castells. *"...ó si las dugues colles, nova i vella, que desde temps immemorable existeixen..."* Josep Aladern s'entreté, diríem que s'hi troba bé, en descriure punt per punt, pas per pas, tota la construcció d'un tras de nou, esmerçant frases i anotacions a cada pis (baixos, segons, terços,...), tot explicant la seva característica i la seva funció. No hi falta, tampoc, el toc poètic. *"Ah! es l'enxaneta, ipobre enxaneta! ipobre criatura! á quantes mares fas bategar lo cor pensant ab los seus fillets!"*. Explica l'estat psicològic del públic en veure carregat i trontollar el castell. Després d'això, fa unes valoracions sobre la categoria dels diferents castells de l'època. Abans de llegir-ne algunes, pareu esment als pilars i a les torres que es planten ara. Ens diu que el *"tres de nou* és l'exercici més difícil d'executar, l'obra mestra, l'últim esforç, la darrera paraula en l'afició o en l'art. (...) Un *tres de nou* sense *crossas*, és una cosa verament extraordinaria, tant, que segons testimoni de molts aficionats, sols s'ha lograt portar a cap una sola vegada, á Tarragona". I segueix les seves valoracions. *"L'exercici més atrevit després del tres de nou, es sens dupte'l pilá de set alsat sense crosses. ¡No es poca cosa set homes l'un sobre les espatlles del altre! ¡Una columna de carn ahislada fins á l'alsada de un tercer pis!"*. Més tard ens descriu la construcció dels *"cinch pilans de set"*, construït amb quatre pilars junts, com un quatre de nou, diu l'autor, sense dosos, aixecador ni enxaneta, i un altre pilar al mig. I tots ells de set, no cal oblidar-ho. I segueix amb la seva enumeració dels castells normals de l'època: quatre de nou, tres de vuit, tres de set, dos de vuit, pilar de sis i *"no menos elevats aixecats per baix"*. Qualsevol mínim afeccionat als castells haurà vist la diferència dels castells de l'època del Cosme Vidal amb els d'ara. Queden ja molt llunyans aquells temps dels quatre de nou i el tres de nou. Ara prou feines tenen colles punteres per fer el quatre de vuit. Seguint el fil de la descripció del Josep Aladern, ens hem d'abocar a les inevitables caigudes. *"Un dels espectacles mes frapnants, que mes intensa impresió produheixen en l'ànim del espectador, es quan una d'aqueixes elevades agrupacions de cossos humans*

se'n va á terra" "Y la torre ha desaparegut com per art d'encantament, com si aquella mar de caps se l'hagués xuclada en son si".

Per finalitzar, cal tornar a remarcar l'admiració de Josep Aladern davant el fet casteller. Admiració que esdevé orgull, essent el fet casteller un fet específic del nostre Camp, del qual el nostre autor se'n sent també orgullós. "*La major part de la gent del camp, prefereix a veure Castells á una corrida de toros ó de cavalls*".

Queda, així, mínimament esbossat un tema que permet un estudi més extens i primililat. Ho hem de deixar, però, per una altra vegada.

JOSEP BARGALLÓ

NOTES:

1. Congrés de Cultura Catalana, àmbit d'antropologia i folklòre del País Valencià, *La cultura popular al País Valencià. (Problemes específics i problemes en el marc dels Països Catalans)*. Ed. Eliseu Climent, València, 1977, pàgina 18.
2. Jordi Morant i Clanxet, *Història dels Castells. Tarragona i les comarques castelleres*, 2ª edició, Tarragona, 1976.
3. Jordi Morant i Clanxet, ob. cit., pàg. 51.
4. Jordi Morant i Clanxet, ob. cit., pags. 190-191.
5. Josep Aladern (Cosme Vidal), *La Gent del Llamp* (col·lecció completa), Barcelona, 1937.
6. Josep Aladern (Cosme Vidal), ob. cit., pàg. 65.
7. Josep Aladern (Cosme Vidal), *Costums de la Ciutat de Valls*, Imprenta y Libreria de R. Pita, Ferrol, 1895. He respectat l'ortografia de l'original, sense corregir ni esmenar res. Les cursives són de l'obra original. Com sigui que a partir de la present nota totes les cites seran del mateix llibre tenint aquest només dotze pàgines (de la 7 a la 10) dedicades als castells, ha decidit, per no carregar al lector, d'estalviar-li la repetició de la mateixa font bibliogràfica, encara que això no sigui massa correcte.

BIOGRAFIES D'ALCOVERENCS

● FRANCESC GELAMBÍ

En Francesc Gelambí fou un gran músic i compositor que va néixer cap a la meitat del segle passat (1).

Es va casar per segona vegada amb Josepa Dalmau i Andreu, (de casa "París") vídua i amb dos fills: Magí i Josep. En Francesc també tenia fills del seu anterior matrimoni: en Joan (que després va ser sacerdot), Macià i Mª Rosa. D'aquest enllaç naixeren uns altres dos fills: Francesc i Úrsula.

Era l'organista de la Parròquia i com a detall curiós diré que tant a dins de l'església com a les processons anava revestit amb sotana i sobrepellís (d'això en podem treure que en Gelambí era un personatge força important dins de la Parròquia).

Era molt amic del Bisbe Barberà, i van fer una composició tots dos junts: "*Cançó popular de la Verge del Remei*". El Bisbe va fer la lletra i el nostre personatge la música.

Un dels deixebles que van destacar més en aquest art va ser el seu fill Francesc, que essent un nen ja composava.

En Gelambí formà tres generacions de músics en els seixanta i tants anys que es dedicà a l'ensenyament (1).

(Agraint la col·laboració de Teresa Gabardós i Català. L'Autora).

Notes bibliogràfiques:

(1) JOVÉ, Francesc i BARBARÀ, Andreu, "*Ampliació a la monografia històrica d'Alcover*" pàg. 85. Alcover, 1973.

(Passa a la pàg. 31).